

משנה ג

כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ - כל פתילה הנעשית מדבר שגדל על העץ, **אֵין מְדַלֵּקִין בּוֹ** נרות שבת, **אֶלָּא** - חוץ מ**פְּשָׁתָן**.

וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ - דבר הצומח מן העץ ועשו ממנו גג לאוהל, **אֵינוֹ מְטַמָּא טוּמְאֵת אֱהָלִים** אם יש מת תחתיו, שאף על פי שכל מה שבתוך האוהל נטמא, האוהל עצמו אינו נטמא **אֶלָּא פְּשָׁתָן** - חוץ מאוהל הנעשה מפשתן, שגם האוהל עצמו נטמא²⁵.

פְּתִילַת הַבְּגָד שֶׁקְפְּלָה - שקיפל חתיכת בגד ועשה ממנה פתילה, **וְלֹא הִבְהֵבָה** - לא חרכה באש כדי שתדלק יפה, **רַבִּי אֶלְעָזָר אֹמֵר: טְמֵאָה הִיא** - מקבלת טומאה כדין בגד, שהואיל ואינה חרוכה לא יצאה מדין בגד, **וְאֵין מְדַלֵּקִין בָּהּ** נרות שבת, כיון שאינה דולקת יפה, וחוששים שמא יטה. **רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר: טְהוֹרָה הִיא** - אינה מקבלת טומאה, שהקיפול מבטל אותה מתורת בגד,

ר' עובדיה מברטנורא
אין מדליקין בו. לעשות בו. פתילה: אלא פשתן. דאקרי עץ כדכתיב (יהושע ב) ותטמנם בפשתי העץ, ואפ"ה מדליקין בפתילה שעושין ממנו. וקנבוס וצמר גפן לאו יוצאין מן העץ ניהו, אלא מיני זרע הן הילכך מדליקין בהן. ופשתן נמי מין זרע הוא ולא איצטריך לרבויהי אלא משום דאקרי עץ דכתיב ותטמנם בפשתי העץ: אינו מטמא טומאת אהלים. אם עשה מהן אהל והמת תחתיו, הוי כשאר בית ואינו טעון הזאה וטבילה, דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו: אלא פשתן. שהאהל עצמו טמא, כדכתיב (במדבר יט) והזה על האהל, וילפינן אהל אהל ממשכן, דכתיב ביה (שמות מ) ויפרוש את האהל על המשכן, ולא היה באהל משכן

דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב (שם כו) עשר יריעות שש משור: שקפלה. כדרך שגודלין הפתילות: הבהבה. על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה. ובבגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מצומצמות עסקינו: טמאה היא. דקפולה אינו מבטלה מתורת בגד, הואיל ולא הבהבה טהורה היא. דקפולה בטלה מתורת בגד והיא כאילו אין בה ג' על ג', וכל פחות מג' על ג' טהור מלטמא לא בנגעים ולא בטומאת מת: ואין מדליקין בה. ביום טוב שחל להיות בע"ש עסקינו, דשייד ביה איסור מוקצה ואין מסיקין בשברי כלים שנשברו בו ביום דהוה להו נולד, אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטול, ודכולי עלמא אית להו צריך המדליק להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו, הילכך טעמא דר"א דאמר אין מדליקין בה קסבר קפולה לא

ביאורים והרחבות

יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמין, ומה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזים, ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא כך ולא כך אלא נפט? אלא אין לך אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין.
25. גרסינן בגמרא (כז, ב): מנלן דפשתן איקרי עץ? אמר מר זוטרא: דאמר קרא (יהושע ב, ו): "והיא העלתם הגגה ותטמנם בפשתי העץ". והיוצא מן העץ אינו מטמא טומאת אהלים, אלא פשתן (שנאמר, במדבר יט, יח: "והזה על האהל" - משמע שהאוהל עצמו נטמא). מנלן (שמדובר בפרשה באוהל העשוי מפשתן)? אמר רבי אלעזר: גמר "אהל" "אהל" ממשכן (שלא היה בו שום יוצא מן העץ אלא פשתן, שנאמר "שש משזר", ו"שש" הוא פשתן): כתיב הכא (בדיני טומאה) "זאת התורה אדם כי ימות באהל" (במדבר יט, יד), וכתיב: "ויפרוש את האהל על המשכן" (שמות מ, יט), מה להלן של פשתן קרוי אהל, אף כאן, של פשתן קרוי אהל.

וּמְדַלִּיקִין בָּהּ שֶׁהַבְּהוּב אֵינוֹ אֵלָא לְתוֹסַפַּת אֹר²⁶:

משנה ד

לֹא יִקּוּב - יִנְקַב אָדָם נֶקֶב בְּשִׁפּוּפָרֶת - קְלִיפָה
 שֶׁל בִּיצָה, וְיִמְלֶאנָה שְׁמֹן, וְיִתְנֶנָּה מֵעֶרֶב שֶׁבֶת
 עַל פִּי הַנֵּר בְּשִׁבִיל שְׁתֵּהָא מְנַטְפַת שֶׁמֶן, טִיפָה
 אַחֵר טִיפָה לְתוֹךְ הַנֵּר בְּמִשְׁךְ הַשֶּׁבֶת, וְהִטְעַם לְאִיסוּר
 הוּא שְׁמָא יִטּוֹל מֵהַשְּׁמֹן לְצוֹרֵךְ אֲכִילָה, וְהַנּוֹטֵל שֶׁמֶן
 הַמִּיּוּעָד לְנֵר חַיִּיב מִשּׁוּם "מִכְבָּה", וְאִפְלוּ הַשְּׁפוּפֶרֶת
 שְׁמַנִּיחַ עַל פִּי הַנֵּר הִיא שֶׁל חֶרֶס שֶׁהַשְּׁמֹן שֶׁבָּהּ
 מֵאוֹס וְלֹא רִגְלִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וְרַבִּי יְהוּדָה מְתִיר
 וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יָבוֹא לְהִסְתַּפֵּק מֵהַשְּׁמֹן בְּשֶׁבֶת.
 אֲבָל אִם הִבְרָה הַיּוֹצֵר - אוֹמֵן עוֹשֶׂה חֲרָסִים, אֵת
 הַשְּׁפוּפֶרֶת לְנֵר מְתַחֲלָה בְּזִמְן עֵשִׂיתוֹ - מְתִיר גַּם
 לְדַעַת תְּנָא קַמָּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד עִם הַנֵּר,
 וְאֵין חֹשֵׁשׁ שְׁמָא יִטּוֹל מֵהַשְּׁמֹן שֶׁבּוֹ לְאֲכִילָה²⁷.
 לֹא יִמְלֵא אָדָם קְעָרָה שְׁמֹן וְיִתְנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר,
 וְיִתֵּן אֵת רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ - בְּתוֹךְ הַקְּעָרָה,
 בְּשִׁבִיל שְׁתֵּהָא שׁוֹאֶבֶת מֵהַשְּׁמֹן שֶׁבְּכֻלֵּי גִזְרֵיהּ
 שְׁמָא יִטּוֹל מִן הַשְּׁמֹן. וְרַבִּי יְהוּדָה מְתִיר²⁸:

ר' עובדיה מברטנורא
 בטלה מתורת כלי, וכי אדליק
 בה פורתא כיון דג' על ג'
 מצומצמות היו הוה ליה שבר
 כלי, דפחות מג' על ג' לאו כלי
 הוא, וכי מדליק בידים להשלים
 רוב היוצא נמצא שמדליק
 בשבר כלי שנשבר ב"ט, דכי
 אמרינן מסיקין בכלים דוקא
 שלא יגע בו אחר שנפחת. ורבי
 עקיבא אומר מדליקין בה,
 קסבר קפולה בטלה מתורת
 כלי, מכי קפלה מעי"ט, דאין
 גודלין פתילה ב"ט, ונמצא
 שאין כאן שבר כלי שנשבר
 ב"ט, הילכך מדליקין בה.
 והלכה כר' עקיבא: ד שפופרת
 של ביצה. הקליפה הקשה
 העלינה שהביצה מונחת
 בתוכה: בשביל שתהא
 מנטפת. טפה טפה לתוך הנר,
 וטעמא גזירה שמא יסתפק
 ממנו, וכיון שהקצהו לנר חייב
 משום מכבה: ואפילו היא של
 חרס. דמאיס, אפילו הכי גזרינן,
 שכיון שאין הפתילה הדולקת

בתוך הכלי שיש בו השמן, אתי לאסתפוקי מיניה, סבר אין כאן משום מכבה: ורבי יהודה מתייר.
 דלא גזר דילמא אתי לאסתפוקי מיניה, שהרי הוא רואה השמן נוטף על הפתילה שתחתיו: אם
 חברה היוצר מתחלה כו'. והוא הדין אם חברה בעל הבית בסיד או בחרסית מערב שבת ליכא
 למיחש, דמשום איסורא דשבת בדיל מיניה: ויתן ראש הפתילה. שהוא יוצא מן הצד לשאוב
 השמן ונמשך דרך הפתילה לראש הדולק. ואשמעינן מתניתין פלוגתא דר"י ורבנן בשפופרת של
 ביצה, ובחרס, ובקערה. דאי אשמעינן שפופרת של ביצה בהא קאמרי רבנן, דכיון דלא מאיסא
 אתי לאסתפוקי מינה, אבל של חרס דמאיס אימא מודו ליה לרבי יהודה. ואי אשמעינן של חרס,
 בהא קאמר ר"י, אבל בההיא אימא מודה להו לרבנן. ואי אשמעינן הני תרתי, בהא קאמר ר"י מפני

ביאורים והרחבות

26. עיין בברטנורא ד"ה "ואין מדליקין בה" הסבר נוסף לטעם מחלוקתם לגבי הדלקה.
27. בגמרא (כט, ב) למדיו, שלא דוקא שחיברה היוצר, אלא אפילו חיברה בעל הבית בסיד ובחרסית כעין חיבור היוצר - מותר.
28. בגמרא (כט, ב) למדיו, שהמשנה צריכה היתה להביא את שלושת המקרים ואי אפשר היה ללמוד דבר אחד מחברו. אם היו שונים רק את הדין של שפופרת הביצה, הייתי אומר שכאן חכמים אסרו מפני שעלול לבוא ולהסתפק ממנו, כי שפופרת של ביצה הוא כלי נקי ויש חשש שמא יטול ממנו שמן כשהנר דולק, וגורם לכיבוי, אבל שפופרת של חרס, שהוא כלי מאוס

ר' עובדיה מברטנורא

משנה ה

הַמְכַבֵּה אֶת הַנֵּר בַּשַּׁבָּת מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתִירָא מִפְּנֵי גוֹיִם שאסרו להדליק נרות, או **מִפְּנֵי לְסַטְמִים** שירא שמא יגלוהו ויתנפלו עליו, או **מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה** השורה עליו, ואינו נרגע אלא בחושך, **וְאִם בְּשִׁבִיל הַחֹלָה** שיש בו סכנה **שִׁישָׁן** - שהאור מפריע לו²⁹ - **פְּטוּר** ואף מותר לכתחילה, שמפני הסכנה התיירו. אבל המכבה את הנר **בְּחֶסֶס** - מפני שהוא חס **עַל הַנֵּר** שעלול להיבקע מחום השלהבת, או **בְּחֶסֶס** - החס **עַל הַשָּׁמֶן** שהולך וכלה בנר, או **בְּחֶסֶס** - החס **עַל הַפְּתִילָה** ההולכת ונשרפת - **חַיֵּב** חטאת³⁰. **וְרַבֵּי יוֹסִי פּוֹטֵר בְּבִקְלָן** מפני שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה, **חוּץ מִן הַמְכַבֵּה אֶת הַפְּתִילָה** כדי

שהשפופרת של ביצה והחרס מונחים בתוך חלל הנר למעלה, ולא מפסיק מידי בין הנר ובינים, וליכא למגור שמא יסתפק בדביל מיניה, אבל בקערה דמפסקא, שהרי אצל הנר מונחת ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא אימא מודה דנגזור. ואי אשמעינן בההיא, בההיא קאמרי רבנן, אבל בהנך תרתני מודו לר"י, צריכא. והלכה כחכמים: ה מפני גוים. כגון פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית עבודת כוכבים שלהם: מפני לסטמים. שלא יראו שיש שם אדם ויבואו עליו: מפני רוח

רעה. השורה עליו, וכשאינו רואה נוח לו, ורמב"ם פירש רוח רעה, מין ממני החולי הבא לבעלי המרה השחורה, שלא ינחו אלא כשישבו בחשך ובהסתרה מבני אדם: ואם בשביל החולה שישן פטור. האי חולה חולה שיש בו סכנה הוא, דאילו מכבה בשביל חולה שאין בו סכנה חייב למאי דסבר האי תנא דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. וכן מפני עובדי כוכבים, מפני לסטמים, מפני רוח רעה, כולוהו אית בהו סכנה. ובדין הוא דלתני מותר, אלא משום דבעי למתני סיפא חייב, תנא רישא פטור: **חֶסֶס עַל הַפְּתִילָה חַיֵּב**. ואע"ג דאינו צריך לגוף הכבוי אלא לצורך דבר אחר, שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר חייב, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה: **פּוֹטֵר בְּכוֹלָן חוּץ מִן הַפְּתִילָה**. שאין לך כבוי הצריך לגופו, אלא כבוי של פחמים, וכבוי של הבהוב

ביאורים והרחבות

ואין חשש שמא יטול ממנו שמן, הייתי אומר, שחכמים מודים לרבי יהודה וגם הם מתירים. וכן להפך, שאם היו שונים רק את איסור שפופרת החרס, הייתי אומר שרק במקרה זה רבי יהודה מתיר, אבל בשפופרת הביצה, היה מודה לחכמים שיש חשש לאסור. ואם היו שונים רק את שני הדינים הללו, שבהם הנר הוא חלק מהכלי ולכן בהם רבי יהודה מתיר, אבל בקערה שיש הפסק בין הנר לשמן, הייתי אומר שבזה שמא רבי יהודה מודה לחכמים, וכן אם היו שונים רק את דין הקערה, הייתי אומר שדוקא בזה חכמים אוסרים, אבל בשני המקרים הראשונים הם מתירים, לפיכך צריך היה לפרט במשנה שלשה מקרים אלה.

29. גרסינן בגמרא (ל, ב) בענין כיבוי הנר מפני החולה: נר קרויה נר, ונשמתו של אדם קרויה נר, מוטב תכבה נר של בשר ודם מפני נרו של הקב"ה. ורש"י העיר: לאו מהכא יליף חילול שבת, דפקוח נפש נפקא לן מ"וחי בהם" ולא שימות בהם (יומא פה, ב).

30. בגמרא (ל, א) למדין, שמשנתנו כדעת רבי יהודה היא, המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כלומר, שאינו צריך לתכלית המלאכה, ובמלאכת "מכבה" התכלית היא עשיית פחמים על ידי הכיבוי, וכאן אף שתכליתו אחרת כגון שחש על הנר או השמן, חייב.

ולפי זה שואלים, הרישא של משנתנו במה עוסקת? אם בחולה שיש בו סכנה, מדוע נקטו לשון "פטור", "מותר" מיבעי ליה! ואם בחולה שאין בו סכנה - "חייב חטאת" מיבעי ליה!